

СИЛАБУС
навчальної дисципліни
«Формування гендерної культури»
2024-2025 навчальний рік

Освітня програма: «Соціальна робота та практична психологія».

Спеціальність: 231 Соціальна робота.

Галузь знань: 23 Соціальна робота.

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський).

Викладач	Мацейко Наталія Володимирівна, ст. викл. кафедри соціальної роботи та інклюзивної освіти
Посилання на сайт	https://bdpu.org.ua/muhailenko/
Контактний телефон	+380959420494
E-mail викладача	211nataliya.mikhaylenko105@gmail.com
Графік консультацій	Понеділок: з 13.00 до 15.00 (онлайн, платформа Zoom, посилання для підключення: https://us02web.zoom.us/j/5114403466?pwd=eFNBbllBbDUwY0JLQ2lHczRlMm1aQT09&omn=84117402219

Обсяг курсу на поточний навчальний рік

Форма навчання	Кількість кредитів/годин	Лекції	Семинарські заняття	Самостійна робота	Звітність
денна	4/120	12	18	90	залік
заочна		4	8	108	

Семестр: I

Мова навчання: українська.

Ключові слова: стать, гендер, гендерна ідентичність, гендерна соціалізація, гендерні ролі, гендерно-рольові стереотипи, маскуліність, фемінність, гендерно зумовлене насильство, дискримінація, гендерна культура, гендерна рівність, гендерна чутливість.

Мета курсу: надання здобувачам вищої освіти необхідних знань з гендерної проблематики, розвиток професійної компетентності з питань формування гендерної культури молоді.

Предмет курсу: теоретико-практичні аспекти формування гендерної культури молоді.

Програмні компетентності:

ЗК-11 Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

СК-9 Здатність оцінювати соціальні проблеми, потреби, особливості та ресурси клієнтів.

СК-11 Здатність до надання допомоги та підтримки клієнтам із врахуванням їхніх індивідуальних потреб, вікових відмінностей, психологічних, гендерних, етнічних та інших особливостей.

Результати навчання:

ПР-5 Теоретично аргументувати шляхи подолання проблем та складних життєвих обставин, обрати ефективні методи їх вирішення, передбачати наслідки.

ПР-7 Використовувати спеціалізоване програмне забезпечення у ході розв'язання професійних завдань.

ПР-20 Виявляти етичні дилеми та суперечності у професійній діяльності та застосовувати засоби супервізії для їх розв'язання.

Зміст курсу:

Тема 1. Теоретичні основи формування гендерної культури особистості.

Формування гендерної культури особистості як необхідна умова демократичних змін. Гендерна культура як соціологічний концепт: сутність, функції, типологія. Компоненти гендерної

культури: когнітивний, емоційно-ціннісний, поведінковий. Показники рівня сформованості гендерної культури. Гендерно чутливий підхід у практиці соціальної роботи.

Біологічна стать як сукупність генетичних та морфологічних відмінностей. Соціальна конструкція поняття «гендер». Гендерні теорії: класифікація.

Тема 2. Розвиток гендерної проблематики за кордоном та в Україні.

Патріархатний підхід щодо формування особи жінки й чоловіка в суспільстві та сім'ї. Виникнення фемінізму як соціального явища: західний досвід (ідеологія, стратегії, практики, сучасні течії). Концептуальні засади жіночого, феміністичного та гендерного рухів в Україні. Діяльність сучасних міжнародних та вітчизняних жіночих й чоловічих організацій у контексті реалізації ідеї гендерної рівності.

Тема 3. Гендер в онтогенезі людини.

Поняття гендерної ідентичності: сутність, структура, етапи формування та види. Теорії формування гендерної ідентичності. Особливості прояву маскулінності/фемінності як властивостей особистості. Криза маскулінності/фемінності. Андрогінність в універсалізації гендерних ролей. Сутність та чинники гендерної соціалізації особистості. Гендерна ресоціалізація.

Тема 4. Гендерні стереотипи як передумова конструювання гендерної поведінки.

Сутність та властивості гендерних стереотипів. Види та функції гендерних стереотипів (психологічні, соціальні). Відтворення гендерно-рольових стереотипів у ЗМІ та громадській думці. Вплив гендерних стереотипів на розвиток особистості, її професійне становлення.

Поняття «гендерної ролі». Норми чоловічої та жіночої гендерної ролі. Гендерно-рольові дисгармонії.

Тема 5. Гендерна політика як складова соціальної політики у контексті творення суспільства гендерної рівності.

Становлення суспільства гендерної рівності як світова стратегія. Гендерна рівність та гендерна дискримінація: визначення основних понять у розрізі світового досвіду гендерних перетворень. Міжнародно-правові документи з питань гендерної рівності. Інструменти вимірювання гендерної нерівності. Звіт із людського розвитку Програми розвитку ООН (UNDP Human Development Report), Рівень свободи у світі (Freedom in the World, Freedom House), Звіт із глобального гендерного розриву (Global Gender Gap Report), Індекс людського розвитку (HDI) тощо. Моніторинг досягнення гендерної рівності: глобальні рейтинги ефективності гендерної політики та рейтинги ефективності гендерної політики країн ЄС.

Місце України у глобальних гендерних рейтингах. Механізми та характерні риси реалізації гендерної політики в Україні. Нормативно-правове забезпечення гендерної політики України.

Тема 6. Гендерна нерівність та дискримінація у сфері приватних та публічних відносин.

Гендерно зумовлене, домашнє насильство як вияви гендерної нерівності та порушення прав людини: сутність, ознаки, види. Чинники і наслідки для особистості, сім'ї, громади, суспільства. Мережа соціальних служб для жінок. Технології соціальної роботи з жінками, які постраждали від насильства. Проблема віктимізації жінок у суспільстві. Соціальна робота з чоловіками-кривдниками: можливості корекційного впливу. Діяльність кризових центрів для чоловіків. Проблема організації соціальної допомоги чоловікам.

Положення чоловіків і жінок на ринку праці. Роль і місце жінки та чоловіка у системі управління. Гендерна дискримінація та мобінг на робочому місці. Феномен «скляної стелі», «липкої підлоги». Жінки та чоловіки як суб'єкти гендерної взаємодії в організації.

Тема 7. Гендерні аспекти комунікації.

Гендерні особливості спілкування. Вербальна та невербальна комунікація. Бар'єри гендерної комунікації: передбачувана подібність, мова, хибна інтерпретація, упередженість, стереотипи, тенденція оцінювання, підвищена тривожність. Гендерні конфлікти в міжособистісному спілкуванні.

Принципи гендерно чутливої комунікації як основа розвитку та рівності.

Сексизм: поняття, види, прояви у суспільстві, шляхи подолання. Мовний сексизм. Фемінітиви.

Тема 8. Соціальні аспекти формування гендерної культури молоді в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів.

Мета та зміст гендерного виховання. Поняття «гендерної чутливості» та «гендерної толерантності». Гендерний аспект родинного виховання. Гендерна просвіта дітей та молоді. Гендерно орієнтована робота з батьками.

Інформаційно-просвітницька робота як провідний напрямок формування гендерної культури молоді. Форми та методи інформаційно-просвітницької роботи з гендерної проблематики (гендерний інтерактивний театр, гендерний форум, робота тренінгових груп, соціальна вулична робота тощо). Діяльність вітчизняних гендерних освітніх та ресурсних центрів. Гендерна компетентність соціального працівника як необхідна умова формування гендерної культури молоді.

Методи навчання: За джерелами передачі й характером сприйняття інформації: словесні (лекція, бесіда, розповідь, пояснення), наочні (спостереження, ілюстрування, демонстрування), практичні (вправи, метод проектів, проблемні ситуації, тренінг); за характером пізнавальної діяльності: пояснювально-ілюстративні, проблемного викладу; методи стимулювання навчальної діяльності: метод навчальної дискусії, метод опори на життєвий досвід здобувачів; методи контролю і самоконтролю у навчанні: метод усного контролю (індивідуальне, фронтальне та комбіноване опитування; додаткові та допоміжні запитання), метод письмового контролю; метод тестового контролю; бінарні методи: методи викладання (інформаційно-повідомляючий, пояснювальний), методи навчання (репродуктивний, продуктивно-практичний, пошуковий); скрайбінг; сторітеллінг.

Політика курсу (особливості проведення навчальних занять).

Навчальний курс складається з лекційних, семінарських занять, самостійної та індивідуально-дослідної роботи. Курс є практико-орієнтованим, передбачено залучення до аудиторних (онлайн) занять фахівців-практиків, експертів у галузі гендерної проблематики.

В умовах дистанційного навчання лекційні, семінарські заняття проводяться в онлайн-режимі з використанням платформи Zoom згідно визначеного розкладом часу.

Зважаючи на нестабільність безпекової ситуації, сигнал повітряної тривоги дає здобувачеві право залишити заняття і пройти в укриття, попередньо попередивши викладача (за можливості), з подальшим обов'язковим опрацюванням матеріалів в асинхронному форматі.

Лекційні заняття передбачають ведення письмового (електронного) конспекту, обговорення проблемних питань. Робота на семінарському занятті включає в себе усне опрацювання теоретичних питань, дискусію за темою. Самостійні, індивідуально-дослідні роботи оформлюються у вигляді електронного файлу (Microsoft Word, Power Point тощо) та надсилаються на оцінювання через систему Moodle у визначений політикою курсу термін (не пізніше, ніж через тиждень від дати проведення заняття згідно розкладу). Можливе обговорення окремих напрацювань у групі в рамках теми семінарського заняття.

Заохочується висловлювання власної точки зору, творчий підхід до виконання завдань, здійснюється активний опір на життєвий досвід здобувачів.

Обов'язковим є дотримання принципів академічної доброчесності. Підтримується раціональне експериментування з генеративними інструментами ШІ, за умови врахування важливих аспектів їх використання, зокрема інформаційної безпеки, дотримання вимог авторського права та безпосередньо академічної доброчесності. **Заборонено** використовувати ШІ-технології в межах контрольних заходів (поточного, тематичного, підсумкового контролю, зокрема під час заліково-екзаменаційної сесії) та підготовки творчих робіт на задану тематику аналітичного, рефлексивного, критичного спрямування.

Під час опанування курсу не допускається використання матеріалів країни-агресора!

Згідно з процедурою, визначеною факультетом дошкільної, спеціальної та соціальної освіти на основі п. 8.3. «Положення про організацію освітнього процесу в Бердянському державному педагогічному університеті» (Наказ Ректора БДПУ № 31 від 02.09.2024 року), допускається

перезарахування результатів неформального та/або інформального навчання здобувачів у межах вивчення освітньої компоненти, окремих її тем.

Технічне й програмне забезпечення/обладнання, наочність: *технічне* (ноутбук, проектор); *програмне* (Microsoft Office (Power Point, Word), Zoom, Moodle, репозитарій); *наочність* (презентації у форматі Power Point, навчальні фільми, навчальний ігрований онлайн-квест «Живи без ілюзій» від ГО «Ла Страда-Україна», інфографіка).

Система оцінювання та вимоги:

Система нарахування рейтингових балів (поточний контроль) для здобувачів вищої освіти денної форми навчання *

* Детальну систему нарахування рейтингових балів представлено на електронній платформі Moodle БДПУ

№	Вид робіт	Бали рейтингу							
		Тема 1	Тема 2	Тема 3	Тема 4	Тема 5	Тема 6	Тема 7	Тема 8
1	Рейтингове оцінювання лекційного курсу								
1.1.	Відвідування лекційних занять (допуск до заліку)	-	-	-	-	-	-	-	-
1.2.	Ведення конспекту лекцій (допуск до заліку)	-	-	-	-	-	-	-	-
2	Рейтингове оцінювання курсу семінарських занять та самостійної/індивідуально-дослідної роботи								
2.1.	Відвідування семінарських занять (допуск до заліку)	-	-	-	-	-	-	-	-
2.2.	Виступ на семінарському занятті	-	0-5 0-5	0-5	0-5 0-5	0-5	0-5 0-5	-	0-5
2.3.	Участь у обговоренні (доповнення)*	-	0-2 0-2	0-2	0-2 0-2	0-2	0-2 0-2	-	0-2
2.4.	Підготовка доповіді/написання есе	-	0-2 0-2	0-2	0-2 0-2	0-2	0-2 0-2	-	0-2
2.5.	Розробка мультимедійної презентації	-	0-5 0-5	0-5	0-5 0-5	0-5	0-5 0-5	-	0-5
2.6.	Виконання самостійної роботи	0-10	0-7	0-8	0-5	0-8	0-5	0-10	0-8
2.7.	Виконання індивідуально-дослідного (творчого) завдання	0-15	0-8	0-12	0-10	0-12	0-10	0-15	0-12
Максимальний бал за тему:		25	25	25	25	25	25	25	25
Загалом:		200							
Розрахунок загального балу за поточну роботу:		Середнє арифметичне 200 балів : 4 кредити = 50 балів (максимум)/35 (мінімум)							

* Курсивом у таблиці позначено альтернативні види робіт.

** Пропущене заняття повинно бути відпрацьовано протягом тижня.

**Система нарахування рейтингових балів (поточний контроль)
для здобувачів вищої освіти заочної форми навчання**

* Детальну систему нарахування рейтингових балів представлено на електронній платформі Moodle БДПУ

№	Вид робіт	Бали рейтингу							
		Тема 1	Тема 2	Тема 3	Тема 4	Тема 5	Тема 6	Тема 7	Тема 8
1	Рейтингове оцінювання лекційного курсу								
1.1.	Відвідування лекційних занять (допуск до заліку)	-	-	-	-	-	-	-	-
1.2.	Ведення конспекту лекцій (допуск до заліку)	-	-	-	-	-	-	-	-
2	Рейтингове оцінювання курсу семінарських занять та самостійної/індивідуально-дослідної роботи								
2.1.	Відвідування семінарських занять (допуск до заліку)	-	-	-	-	-	-	-	-
2.2.	Виступ на семінарському занятті	-	-	-	0-5	0-5	0-5	-	0-5
2.3.	Участь у обговоренні (доповнення)*	-	-	-	0-2	0-2	0-2	-	0-2
2.4.	Підготовка доповіді/написання есе	-	-	-	0-2	0-2	0-2	-	0-2
2.5.	Розробка мультимедійної презентації	-	-	-	0-5	0-5	0-5	-	0-5
2.6.	Виконання самостійної роботи	0-10	0-10	0-10	0-5	0-8	0-8	0-10	0-8
2.7.	Виконання індивідуально-дослідного (творчого) завдання	0-15	0-15	0-15	0-15	0-12	0-12	0-15	0-12
Максимальний бал за тему:		25	25	25	25	25	25	25	25
Загалом:		200							
Розрахунок загального балу за поточну роботу:		Середнє арифметичне 200 балів : 4 кредити = 50 балів (максимум)/35 (мінімум)							

* Курсивом у таблиці позначено альтернативні види робіт.

** Пропущене заняття повинно бути відпрацьовано протягом тижня.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Поточне тестування та самостійна робота				Середнє арифметичне за поточну роботу	Залік	Сума
Тема 1	Тема 2	Тема 3	Тема 4	(максимально 50 балів, мінімально – 35)	50	100
T1 T2	T1 T2	T1 T2	T1 T2			
25	25	25	25			
Тема 5	Тема 6	Тема 7	Тема 8			
T1 T2	T1 T2	T1 T2	T1 T2			
25	25	25	25			

Підсумковий контроль

Допуск до підсумкового контролю (заліку) здійснюється за умови нарахування здобувачеві вищої освіти прохідного балу – 35.

Підсумковий контроль може здійснюватися у двох формах (за згодою викладача та здобувачів): виконання письмової підсумкової роботи (тестові завдання та відкриті запитання) або здійснення наукової розвідки з гендерної проблематики (тематика — за вибором здобувача, викладач надає орієнтовний перелік), підсумком якої є написання студентських наукових тез.

Загальна кількість балів за вивчений курс обчислюється наступним чином: підраховується кількість балів, набраних під час поточного контролю за всіма заліковими кредитами, та ділиться на загальну кількість кредитів (визначається середній арифметичний бал). Потім до отриманого показника додаються бали, набрані під час заліку.

Шкала оцінювання: ECTS

Оцінка за університетською шкалою	Оцінка ЄКТС
90-100	A
78-89	B
65-77	C
58-64	D
50-57	E
35-49	FX (з можливістю повторного складання)
1-34	F (з обов'язковим повторним вивченням ОК)

Рекомендована література:

Основна

1. Бордіян Я.І., Журавель Т.В., Кулаковська О.Л. та ін. Попередження домашнього насильства щодо дівчат та жінок у м. Києві: модель, особливості, перспективи. Київ: «ВБ: «Калита», 2017. 98 с.
2. Гендерні аспекти соціальної роботи: Антологія [упор. Т. Семигіна]. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2021. 214 с.
3. Гончаренко О.В. Фахова підготовка майбутніх соціальних працівників до гендерно чутливої соціальної роботи. *Вісник післядипломної освіти. Серія: «Педагогічні науки»*. Вип. 12 (41). 2020. С. 63-76.
4. Грицай І. О. Механізм забезпечення принципу гендерної рівності: теорія та практика: монографія. К.: «Хай-Тек Прес», 2018. 560 с.
5. Державна соціальна програма запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року: Постанова КМУ від 24 лютого 2021 р. №145. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.09.2023).
6. Желіба О. В. Освіта і гендер: навч.-метод. Посіб. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2019. 256 с.
7. Кириленко С. О., Луняк Є. М. Гендерні історичні студії: світовий та вітчизняний досвід: навч.-метод. посіб. Ніжин: Видавець Лисенко М. М., 2019. 200 с.
8. Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами від 11 трав. 2011 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU11251.html (дата звернення: 30.08.2023).
9. Мобільна бригада соціально-психологічної допомоги постраждалим від домашнього насильства: особливості створення і забезпечення роботи. Метод. посіб. / за заг. ред. Кочемировська О.О. К.: ФОП Клименко, 2020. 80 с.
10. Особливості надання медичних та соціальних послуг для вразливих категорій населення з

використанням гендерно-чутливого підходу: навч. посіб. / Ярошенко А.О., Варбан М.Ю., Шульга Л.О. та ін.; за заг. ред. Ярошенко А.О. К.: МБФ «Альянс громадського здоров'я», 2017. 112 с.

11. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08 верес. 2005 р. № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15> (дата звернення: 11.01.2023).
12. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07 груд. 2017 р. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (дата звернення: 05.03.2023).
13. Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року: Розпорядження КМУ від 28 жовт. 2020 р. № 1544-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-%D1%80#n14> (дата звернення: 01.09.2023 р.)
14. Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства: Указ Президента України від 21 верес. 2020 р. № 398/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/398/2020#Text> (дата звернення: 22.03.2023 р.)
15. Протидія домашньому та гендерно зумовленому насильству й добробут громад: Метод. посіб. / за заг. ред. Кочемировської О.О. Київ.: ФОП Клименко, 2020.
16. Путівник координатора заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Практичний посібник / за заг. ред. А.Б. Блага. Київ.: ФОП Клименко, 2020.
17. Словник Європейського інституту з гендерної рівності / пер. М. Бабак, О. Давліканової, М. Дмитрієвої, М. Козир, Л. Компанцевої, К. Левченко, М. Скорик, О. Суслової. Київ: «Вістка», 2021. 170 с.
18. Ткалич М.Г. Гендерна психологія / Маріана Ткалич. К.: Академвидав, 2016. 256 с.
19. Щотка О.П. Гендерна психологія: навч. Посіб. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2019. 358 с.
20. Ярошенко А., Семигіна Т. Гендерна компетентність у соціальній роботі: як інвестувати феміністичні погляди у гендерно трансформаційну практику: монографія. Даллас, США: Primediae-Launch LLC, 2022. 215 с.

Допоміжна:

1. Борисова А., Вершиніна В. Конфліктна і гендерна чутливість у роботі з представниками/цями вразливих категорій: онлайн-курс. URL: https://radnyk.org/wp-content/uploads/2020/04/Kurs_2-1.pdf (дата звернення: 01.09.2023).
2. Гендерний вимір внутрішнього переміщення: світовий досвід і ситуація в Україні. Методичне керівництво / Олена Уварова, Марія Ясеновська. Харків, 2020.
3. Гуренко О., Мацейко Н. Розв'язання проблеми запобігання та протидії гендерно зумовленому насильству в Україні у контексті соціальної роботи. *Соціальна робота та соціальна освіта*, 2021. Вип. 2 (7). С. 12-23.
4. Комплексна Програма корекційно-реабілітаційної роботи з дівчатами (14-18 років) та жінками, які пережили насильство або належать до групи ризику: інформаційно-методичні матеріали / Бондаровська В. М. та ін.; за заг. ред. Бондаровської В. М., Журавель Т. В., Пилипас Ю. В. К.: ТОВ «Видавничий дім «Калита», 2014. 528 с.
5. Комплексна Програма корекційної роботи з чоловіками, які вчиняють насильство або належать до групи ризику щодо його вчинення: інформаційно-методичні матеріали / за заг. ред. Бондаровської В. М., Журавель Т. В., Пилипас Ю. В. К.: ТОВ «Видавничий дім «Калита», 2014. 284 с.
6. Про виконання Конвенції Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок: 9-та періодична доповідь України. Міністерство соціальної політики України. Київ, 2021. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/19890.html> (дата звернення: 24.07.2021).
7. Результати дослідження якості реагування під час воєнного стану відповідних суб'єктів

(поліція, суди, прокуратура, соціальні служби тощо), які надають послуги постраждалим від гендерно зумовленого насильства, зокрема домашнього / Бороздіна К.А., Легенька М.М., Пильо Д.І, Черепаха К.В. К.: ГО «Ла Страда-Україна», 2022. 11 с.

8. Словник гендерних термінів / Укладач З. В. Шевченко. Черкаси: видавець Чабаненко Ю., 2016. 336 с.
9. Сучасне розуміння маскулітності: ставлення чоловіків до гендерних стереотипів і насильства щодо жінок. Київ, 2018. 128 с.
10. Сучасні стратегії гендерної освіти в умовах євроінтеграції: збірник матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., 10-11 верес. 2020 р. / Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка; за заг. ред. В. П. Кравця, О. М. Кікінежді. Тернопіль: ТНПУ, 2020. 288 с.

Інформаційні ресурси

1. Бібліотека БДПУ <http://edu.bdpu.org>
2. Сайт БДПУ <http://bdpu.org>
3. Електронна підтримка навчання Moodle БДПУ.
4. Міністерство соціальної політики України: вебсайт. URL: <https://www.msp.gov.ua>
5. Музей жіночої та гендерної історії: вебсайт. URL: <https://gendermuseum.com>
6. Сторінка урядової уповноваженої з питань гендерної політики Катерини Левченко. URL: <https://www.facebook.com/GovernmentCommissionerforGenderPolicy/>
7. Ла Страда-Україна: вебсайт. URL: <https://la-strada.org.ua>
8. HealthRight International: вебсайт. URL: <https://www.healthright.org.ua>
9. UNFPA Ukraine: вебсайт. URL: <https://ukraine.unfpa.org>